

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การศึกษาและวิจัยการรู้สารสนเทศของประชาคมอาเซียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายการรู้สารสนเทศของประชาคมอาเซียนและ 3) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมเครือข่ายการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียน

การวิจัยใช้การวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการจัดสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกแบบเจาะจงผู้มีผลงานเกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวม 25 คน การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสอบถามความคิดเห็นนักวิชาการ นักวิชาชีพผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 31 คน และการวิจัยเชิงพัฒนาฐานข้อมูล เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มและแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เนื้อหา และสรุปความ ข้อมูลเชิงปริมาณ คำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าดัชนีความสอดคล้อง

สรุปผลการวิจัย

1.ผลการวิเคราะห์สถานการณ์การศึกษาและวิจัยการรู้สารสนเทศของประชาคมอาเซียน
มีข้อค้นพบดังนี้

1.1 การรับรู้ความหมายของคำว่าสารสนเทศ พบว่ามีความกำกวมในการรับรู้และการใช้ร่วมกับแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ การรู้ดิจิทัล หรือการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มีความสับสนในการทำความเข้าใจความหมายของการรู้สารสนเทศโดยเฉพาะในบริบทและการแปลเป็นภาษาของแต่ละประเทศ

1.2 สถานการณ์การศึกษาและวิจัยการรู้สารสนเทศของประเทศในประชาคมอาเซียน มีพัฒนาการและความก้าวหน้าแตกต่างกันไปตามระดับการพัฒนาของประเทศโดยเฉพาะดัชนีการพัฒนารัพยากรมนุษย์ การศึกษา และเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการพัฒนาห้องสมุด การศึกษาและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ การศึกษาและวิจัยการรู้สารสนเทศให้ความสำคัญกับการรู้สารสนเทศในสถานศึกษาของนักเรียนและนักศึกษา เน้นการศึกษาในโรงเรียนและระดับปริญญาตรี การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมของห้องสมุด โดยบรรณารักษ์

1.3 สิงคโปร์และมาเลเซียเป็นกลุ่มประเทศในประชาคมอาเซียนที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทความภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับการรัฐสารสนเทศในวารสารและการประชุมทางวิชาการนานาชาติจำนวนมาก มีนโยบาย และการปฏิบัติที่ชัดเจน ส่วนประเทศไทยการรัฐสารสนเทศเป็นประเด็นที่มีการศึกษาและวิจัยมาก แต่เป็นภาษาไทย และส่วนใหญ่เป็นผลงานวิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา และมีผลงานภาษาอังกฤษเผยแพร่ในการประชุมทางวิชาการนานาชาติ

2. รูปแบบเครือข่ายการรัฐสารสนเทศ ให้ความสำคัญในการพัฒนาเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายอิสระ เครือข่ายการเรียนรู้และเครือข่ายออนไลน์และการพัฒนาเครือข่ายทางการประกอบด้วย 2.1)หลักการของการรัฐสารสนเทศ ทักษะการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ 2.2) วัตถุประสงค์/เป้าหมาย การส่งเสริมความร่วมมือในการศึกษาและวิจัย การสร้างความตระหนัก และการพัฒนาการศึกษาและวิจัย และการพัฒนาผลงานและบทบาทนักวิชาการ นักวิชาชีพ นักวิจัย 2.3)ระบบการบริหารจัดการ มีแกนนำหรือกลุ่มนำในแต่ละประเทศ สมาชิกผู้สนใจ เป็นเครือข่ายอิสระ มีการกำหนดพันธกิจ วิสัยทัศน์ นโยบาย แผนและยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัดและการประเมินผล และ 2.4)กิจกรรมจำแนกเป็นด้านการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและการจัดกิจกรรม

3. แนวทางส่งเสริมเครือข่ายการรัฐสารสนเทศ พบว่า ให้ความสำคัญในกลยุทธ์การมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกัน และการสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบ การบูรณาการแนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ การสร้างการเปลี่ยนแปลง การสร้างความมุ่งมั่น พันธะสัญญา และความเชื่อมั่นและการสื่อสาร โดยทั้งการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ และเป็นเครือข่ายทางการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม/การทำงานร่วมกัน และการสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบของผู้นำและสมาชิก

ผู้วิจัยได้พัฒนาฐานข้อมูลเครือข่ายการรัฐสารสนเทศประชาคมอาเซียนเป็นกรณีตัวอย่างแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการรัฐสารสนเทศ ASEAN Information Literacy Database Network เป็นฐานข้อมูลเครือข่ายการรัฐสารสนเทศประชาคมอาเซียน ที่พัฒนาขึ้นสามารถ บันทึก และจัดเก็บข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิชาวไทยและชาวต่างประเทศประกอบด้วยข้อมูล ชื่อนามสกุล วุฒิการศึกษา ตำแหน่งวิชาการ ตำแหน่งบริหาร มหาวิทยาลัยที่สังกัด และผลงานวิจัยสามารถเข้าถึงและสืบค้นข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิได้จากชื่อนามสกุลของผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยที่สังกัด สามารถแสดงผลและพิมพ์รายงานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิได้ทั้งทางจอภาพ และเครื่องพิมพ์ และสามารถบันทึก เพิ่มเติม และปรับแก้ไขข้อมูลได้สะดวกและง่าย เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม เข้าถึงและสืบค้นข้อมูลนักวิชาการ นักวิชาชีพ นักวิจัยการรัฐสารสนเทศและข้อมูลทางบรรณานุกรมผลงานทาง

วิชาการการรู้สารสนเทศในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน 10 ประเทศ ซึ่งนอกจากจะใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษา ค้นคว้าและวิจัยแล้ว ยังเป็นแหล่งสื่อสารและสร้างเครือข่ายการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียนด้วย

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยพบว่าคำว่ากรรู้สารสนเทศในประเทศในประชาคมอาเซียนส่วนใหญ่มีปัญหาความกำกวมและความสับสนในแนวคิด การทำความเข้าใจความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง เช่น การรู้เท่าทันสื่อ การรู้ดิจิทัล การรู้คอมพิวเตอร์ การรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ แม้เมื่อแปลเป็นภาษาของแต่ละประเทศ เช่น ภาษาไทย พบว่ากระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2552) หรือกระทรวงเศรษฐกิจดิจิทัลในปัจจุบันก็แปลแตกต่างกัน เนื่องจากไม่มีศัพท์บัญญัติ และแม้ในภาษาอังกฤษ สอดคล้องกับเอกสารหลายเรื่องที่ระบุว่าคำว่า information literacy มีความกำกวม และปัจจุบันองค์การยูเนสโก ก็ใช้ควบรวมกัน เช่น Media and Information Literacy (MIL) หรือใช้ควบรวมว่า Digital and Information Literacy สอดคล้องกับความเห็นและข้อค้นพบของนักวิชาการหลายท่านทั้งในประเทศตะวันตกและเอเชีย (เช่น Armstrong, Boden, Town, Woolley, & Webber, 2005; Horton, 2014: 15-16; Sunaga, 2016: 50; Takenouchi, 2004: 2)

2. ผลการวิจัยพบว่าประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียมีผลงานการรู้สารสนเทศในด้านการสอนและการวิจัยตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติและนำเสนอในการประชุมทางวิชาการนานาชาติมากกว่าประเทศอื่นๆ ในประชาคมอาเซียนเป็นเพราะทั้งสองประเทศใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการและในการสื่อสารทางวิชาการ จึงเป็นข้อได้เปรียบในการเผยแพร่ความรู้ภาคทฤษฎีและการปฏิบัติในการศึกษาและวิจัยในเวทีสากล ในขณะที่ประเทศไทยมีการศึกษา ค้นคว้าวิจัยในเรื่องการรู้สารสนเทศอยู่มากแต่เป็นภาษาไทยเป็นหลักและมีการเผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษไม่มากนัก ส่วนประเทศอื่นๆ ที่ไม่มีหรือมีน้อยผลงานด้านการรู้สารสนเทศ ทั้งการศึกษาและวิจัย ทฤษฎีและการปฏิบัติ แม้ในภาษาของตนเอง เป็นไปตามสถานการณ์ นโยบายของรัฐ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาห้องสมุด การศึกษาและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wijetungem, (2005) ที่ระบุว่ากรรู้สารสนเทศยังไม่ได้หยั่งรากฐานในประเทศส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ เนื่องจากยังมีปัญหาการพัฒนาห้องสมุด วิชาการและวิชาชีพนี้ และผลการวิจัยของซิงค์(Singh,

2005) พบว่า ปัญหาอุปสรรคสำคัญในการสอนการรู้สารสนเทศ คือ ความรู้ ความเข้าใจการรู้สารสนเทศของครูบรรณารักษ์ แม้จะตระหนักว่าการรู้สารสนเทศมีความสำคัญ ครูบรรณารักษ์ขาดสมรรถนะการรู้สารสนเทศ รูปแบบและเทคนิคการสอนของครูผู้สอนเน้นเนื้อหา และขาดความสนใจ/ความตระหนัก/ความสามารถบูรณาการการรู้สารสนเทศ ครูบรรณารักษ์ขาดการฝึกอบรม การรู้สารสนเทศ และปัญหาห้องสมุดในด้านทรัพยากรสารสนเทศ เทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์มีไม่เพียงพอ

3 . รูปแบบเครือข่ายการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียนที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาและวิจัยทั้งในด้านการศึกษา เครือข่าย วิชาชีพ และเครือข่ายการรู้สารสนเทศของต่างประเทศ (European Network on Information Literacy, 2016; M25/RIN Information Literacy Network, 2016; International Literacies Research Network, 2016; IFLA Information Literacy Section, 2016) โดยมีหลักการ การกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมาย และกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ การสร้างความร่วมมือทางการศึกษา และการสื่อสารและการพัฒนาทางวิชาการและวิชาชีพ การวิจัย การสร้างผลงานทางวิชาการร่วมกัน การ เป็นเครือข่ายอิสระ บทบาทของผู้นำ สมาชิก และมีการจัดกิจกรรมโดยอาจอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้มีข้อเสนอให้เริ่มต้นด้วยการสร้างเครือข่ายในแต่ละประเทศให้เข้มแข็ง และเลือกบางกิจกรรม เช่น กาประชุม การวิจัย เช่นเดียวกับ การประชุมการรู้สารสนเทศยุโรป (European Conference on Information Literacy - ECIL) หรือเครือข่ายการวิจัยการรู้สารสนเทศสากล (International Information Literacies Research Network)

4. แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียนที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของชุตินา สัจจามันท์ (2558, 2559) เน้นด้านการศึกษาและวิจัย ผู้นำสมาชิก การจัดการเครือข่าย การมีส่วนร่วม การบูรณาการ และการสื่อสาร จึงได้มีการพัฒนาฐานข้อมูลการรู้สารสนเทศประชาคมอาเซียนเพื่อเป็นช่องทางการเข้าถึงข้อมูลนักวิชาการและนักวิจัยในประชาคมอาเซียนและในแต่ละประเทศ รวมทั้งผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ(2551) และนภัทร เทียงกมล (Thiengkamol, 2004) ในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และเครือข่ายออนไลน์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ควรนำข้อค้นพบสถานการณ์การพัฒนาการรู้สารสนเทศ ไปใช้และขยายผลในการพัฒนาการศึกษาและวิจัยการรู้สารสนเทศในประเทศสมาชิกและในภูมิภาค ในด้านการจัดการเรียน การสอนร่วมกัน การวิจัยร่วมกัน และการจัดกิจกรรมร่วมกัน

1.2 ควรนำรูปแบบเครือข่ายการรู้สารสนเทศของประชาคมอาเซียนและแนวทางพัฒนา เครือข่ายการรู้สารสนเทศไปสู่การกำหนดนโยบาย และการปฏิบัติเพื่อพัฒนานักวิชาการ นักวิจัย การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันความรู้การจัดการความรู้ และความเข้มแข็งในการพัฒนาการรู้ สารสนเทศในประเทศและในประชาคมอาเซียน และการพัฒนาสู่สากล

1.3. ฐานข้อมูลที่พัฒนาขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นและมีความสำคัญต่อการพัฒนาและส่งเสริม เครือข่ายการรู้สารสนเทศ จึงควรพัฒนาให้มีความเป็นสากลและปรับปรุง/เพิ่มเติมข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างต่อเนื่องและให้ครอบคลุม ทุกประเทศในประชาคมอาเซียนและมีการประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูล อย่างกว้างขวาง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาการรู้สารสนเทศของสถานศึกษาทั้งใน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษา ในด้านหลักสูตร เทคนิควิธีการสอน ผู้สอน การ ผลิตสื่อการศึกษา การวัดและประเมินผลการรู้สารสนเทศ และของห้องสมุดในด้านบริการและ กิจกรรมการสอนการรู้สารสนเทศผ่านห้องสมุด การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้ สารสนเทศ รวมทั้งการรู้สารสนเทศของกลุ่มบุคคลในสาขาอาชีพต่างๆ และในสถานที่ทำงาน ของ ประเทศสมาชิกและประชาคมอาเซียน